

розуміння сутності такої служби, уніфікації термінології для всієї системи правоохоронних органів України та організаційних змінах щодо сутності такої діяльності на найвищому рівні. Врахування перерахованих нами моментів сприятиме більш ефективному виконанню підрозділами Національної гвардії України обов'язків щодо забезпечення публічної безпеки і порядку.

Використані джерела:

1. Закон України «Про Національну гвардію» від 13.03.2014 // Відомості Верховної Ради України від 25.04.2014 – 2014 р., / № 17, стор. 1216, стаття 594
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 2.07.2015 // Відомості Верховної Ради України від 09.10.2015 – 2015 р., / № 40-41 /, стор. 1970, стаття 379
3. Міжнародне приватне право: Навчальний посібник / за редакцією В.М. Гайворонського, В.П. Жушмана . – К.: Юрінком Інтер. – 2007. – 366 с.
4. Агапова О. Міжнародне співробітництво як чинник вдосконалення діяльності Національної Гвардії України / О. Агапова // Підприємство, господарство і право. – 2016. – № 12. – С.131-135
5. Горбач Д. Національна гвардія України: історія становлення та сучасний стан (порівняльно-правовий аналіз) / Д. Горбач // Право і безпека. – 2014. - № 3 (54). – С.36-43.

Завгородній Віталій Анатолійович,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ПРАВО НА МИРНІ ЗІБРАННЯ В ПРАКТИЦІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

Право на свободу мирних зібрань гарантується нормами Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, в статті 11 якої зазначається, що кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів. Розуміння сутності та особливостей реалізації цього конвенційного права можливе лише «крізь призму» дослідження практики Європейського Суду з прав людини (далі – Європейський Суд, ЄСПЛ) .

Право на свободу мирних зібрань тлумачиться Європейським Судом з прав людини достатньо широко. В своїх рішеннях Європейський Суд зазначає, що воно охоплює як закриті зібрання, так і зібрання у громадських місцях, а також збори у встановленому місці та публічні процесії, і що ним наділені як окремі особи, так і організатори зібрання (п. 56 Рішення у справі «Djavit An v. Turkey» від 20 лютого 2003 року) [1]. Отже, поняття «мирне зібрання» визначене статтею 11 Конвенції охоплює як походи, так і демонстрації на місці, а також їх комбінацію, тобто коли особи спершу збираються,

а потім влаштовують ходу, або навпаки. Також з позиції Європейського Суду під сферу дії статті 11 Конвенції потрапляють і сидячі демонстрації, зібрання автомобілів та інші специфічні форми мирних зібрань, які є такими за своєю суттю (Рішення у справі «Вагасо v. France» від 5 березня 2009 року) [2]. При цьому поняття «мирні зібрання» тлумачиться ЄСПЛ автономно, що не обов'язково відповідає законодавству держави-учасника Конвенції.

Важливим питанням реалізації права на мирні зібрання є обов'язок завчасного сповіщення про зібрання органам публічної влади, що має дискусійний характер в Україні. Європейський Суд, в одному із своїх рішень зазначає, що підпорядкування організації публічного зібрання дозвільній або повідомній системі зазвичай не зачіпає суті власне права на проведення зібрання, якщо мета такої процедури полягає у наданні органам влади можливості вжити розумних та необхідних заходів для забезпечення мирного проведення будь-якого зібрання, зустрічі або сходки, незалежно від характеру заходу (Рішення у справі «С. Кузнецов проти РФ» від 23 жовтня 2008 року) [3].

Щодо строку завчасного сповіщення про мирне зібрання Європейський Суд зазначає, що він не повинен бути надто тривалим (зазвичай не більше кількох днів), але при цьому слід передбачити достатньо часу до заявленої дати проведення зібрання для того, щоб відповідні державні органи могли запланувати та підготуватись до заходу (залучити працівників поліції, змонтувати обладнання тощо), а також для того, щоб регуляторний орган міг надати офіційну відповідь на повідомлення або подати термінову апеляцію до будь-якого трибуналу або суду у разі оспорювання в суді законності будь-якого з накладених обмежень (Рішення у справі «Веренцов проти України» від 11 квітня 2013 р.) [4]. Водночас Європейський Суд наголошує на тому, що просте формальне порушення строку сповіщення не є ані суттєвою, ані достатньою причиною для притягнення організатора або учасників мирного зібрання до відповідальності (Рішення у справі «Сергій Кузнецов проти Російської Федерації» від 23 жовтня 2008 року) [3].

Однак, крім попередньо спланованих існують і спонтанні мирні зібрання, причиною проведення яких може бути яка-небудь резонансна подія або новина в ЗМІ. З цього приводу Європейський Суд дійшов висновку, що право проводити спонтанні демонстрації може переважити обов'язок попереднього повідомлення про мирне зібрання у певних випадках, а саме коли негайна відповідь на поточні події знаходить своє вираження у формі демонстрації. Зокрема, подібний виняток із загального правила може бути виправданий, коли відтермінування такого заходу може зробити цю відповідь вже неактуальною (п. 38 Рішення у справі «Eva Molnar v. Hungary» від 7 жовтня 2008 року) [5].

Необхідно звернути увагу і на правові позиції Європейського Суду щодо розуміння позитивних обов'язків держави щодо охорони мирних зібрань. В своїх рішеннях Суд зазначає, що: а) вживання обґрунтованих та співмірних заходів для забезпечення безпеки учасників мирних демонстрацій –

обов'язок держави-учасника Конвенції (Рішення у справі «Баранкевич проти Російської Федерації» від 20 жовтня 2005 року) [6]; учасники зібрання повинні мати можливість проводити його, не побоюючись бути підданими фізичному насиллю з боку опонентів; б) такі побоювання могли б перешкодити публічному висловлюванню суспільно значущих позицій асоціаціями та іншими групами (Рішення у справі «Організація «Платформа «Лікарі за життя» проти Австрії від 21 червня 1998 року) [7]; в) позитивне зобов'язання держави щодо охорони права на свободу зібрань є особливо важливим у випадках, коли йдеться про непопулярні погляди або меншини, оскільки існує велика вірогідність обмеження їх прав. Справжня та ефективна повага свободи об'єднань та зібрань не може скорочуватися до звичайного обов'язку невтручання з боку держави; в) суто негативна концепція була б несумісною як з метою статті 11, так і з метою Конвенції у цілому. Таким чином, мають бути позитивні обов'язки для забезпечення ефективної реалізації цих прав (Рішення у справі «Бачковський та інші проти Польщі» від 3 травня 2007 року) [8].

Актуальним питанням реалізації права на мирні зібрання є виняткові підстави його обмеження, які передбачені у частині 2 статті 11 Конвенції. Слід зазначити, що Європейський Суд у своїх рішеннях вказує на те, що перелік винятків щодо права на мирні зібрання, який міститься у статті 11 Конвенції, вичерпний. Визначення цих винятків обов'язково обмежувальні та повинні тлумачитися у вузькому значенні (Рішення у справі «Станков і Об'єднана організація Македонії «Ілнден» проти Болгарії» від 02.10.2001 р.) [9].

Європейський Суд також зазначає, що з огляду на засадничий характер свободи зібрань та її тісний зв'язок з демократією повинні мати місце переконливі та неспростовні доводи, що виправдовують втручання у це право. У певних випадках лише влада держави-відповідача має доступ до відомостей, здатних підтвердити або спростувати окремі твердження. Ненадання владою держави-відповідача такої інформації без переконливих пояснень може сприяти висновку про обґрунтованість вимог заявника (Рішення у справі «Махмудов проти РФ» від 26.07.2007 року) [10].

Вірогідність незначних інцидентів не може слугувати обґрунтуванням заборони на проведення мітингів. Є зрозумілим, що будь-яка демонстрація, що проводиться у громадському місці, певною мірою може викликати порушення громадського порядку та зіткнення з елементами ворожості. При цьому, ЄСПЛ зауважує, що навіть якщо група осіб закликає до автономії або навіть пропонує відокремлення частини території країни, вимагаючи таким чином фундаментальних конституційних та територіальних змін, не може автоматично виправдовувати заборону на її зібрання. Вимога щодо територіальних змін у висловленнях та на демонстраціях автоматично не створює загрозу територіальній цілісності країни та національній безпеці.

Також Суд зазначає, що якщо будь-яка вірогідність напруження та палкого обміну думок між групами опонентів у ході демонстрації буде підставою для її заборони, суспільство буде позбавлено можливості почути інші

погляди з будь-якого питання, що посягає на позицію більшості... Національна влада має виявляти особливу пильність під час забезпечення можливості меншості висловлювати свої погляди, навіть якщо вони суперечать суспільній думці (Рішення у справі «Станков і Об'єднана організація Македонії «Ілїнден» проти Болгарії» від 2 жовтня 2001 року) [9].

Притягнення до юридичної відповідальності за участь у зібранні чи його організації є також важливим питанням, на яке Європейський Суд неодноразово звертав свою увагу. З позиції Суду осуд за дії, що підбурюють до насильства на демонстрації, може вважатися прийнятним засобом у певних обставинах. Більш того, накладення санкцій за участь у несанкціонованій демонстрації подібним чином розглядається як таке, що співвідноситься з гарантіями статті 11 Конвенції. Разом з цим Суд зазначає, що свобода брати участь у мирному зібранні є правом такої важливості, що людина не може бути піддана покаранню – навіть незначному за шкалою дисциплінарних санкцій – за участь у демонстрації, що не заборонена, якщо при цьому людина сама по собі не вчиняє жодної дії, яка заслуговує на осуд (Рішення у справі «Галстян проти Арменії» від 15 листопада 2007 року) [11].

Європейський Суд вважає, що за відсутності попереднього повідомлення демонстрація була незаконною... Однак він відзначає, що незаконність демонстрації не виправдовує обмеження свободи зібрань... там, де демонстранти не втягнуті в акти насилля, важливо, щоб влада певною мірою виявляла толерантність щодо мирних зібрань громадян, якщо свобода зібрань, що гарантується ст. 11 Конвенції, не позбавлена своєї суті (Рішення у справі «Ойа Атаман проти Туреччини» від 05 грудня 2006 року) [12].

ЄСПЛ також зазначає, що суті права на свободу мирних зібрань може бути завдана шкода у випадку, якщо держава не забороняє демонстрацію, проте потім накладає санкції... за факт присутності на ній її учасників, які не вчинили жодних дій, які б заслуговували на осуд» (Рішення у справі «Галстян проти Арменії» від 15 листопада 2007 року) [11]. Суд вважає, що виходячи з формулювання частини другої статті 11, а також статей 8, 9 та 10 Конвенції, єдиною необхідністю, яка здатна виправдати втручання у будь-які права, зазначені у цих статтях, є обставина, щодо якої можна стверджувати, що вона виникла з демократичного суспільства (Рішення у справі «Бачковський (Bączkowski) та інші проти Польщі» від 3 травня 2007 року) [8].

Одним із аспектів статті 11 Конвенції є можливості держави щодо обмеження реалізації права на мирні зібрання або втручання в таке право. З позиції Європейського Суду втручання буде становити собою порушення ст. 11 Конвенції, якщо воно не було «передбачено законом», не переслідувало одну або більше законних цілей (Рішення у справі «Християнська демократична народна партія проти Молдови» від 14 лютого 2006 року) [13].

При цьому Суд повторює, що вислів «встановлено законом» у статті 11 Конвенції вимагає не лише того, щоб оскаржуваний захід мав певне підґрунтя у національному законодавстві; він також стосується якості закону, про

який йдеться. Закон має бути доступним для заінтересованих осіб та сформульованим з достатньою точністю для того, щоб надавати їм можливість регулювати свою поведінку аби бути здатними – за потреби та за умов надання відповідної консультації – передбачати тією мірою, що є розумною за відповідних обставин, наслідки, які може мати його дія (Рішення у справі «Веренцов проти України» від 11 квітня 2013 р.) [4].

Разом з цим, ЄСПЛ наголошує, що держава повинна не тільки гарантувати право на мирне зібрання, а й утримуватися від застосування необґрунтованих непрямих обмежень цього права. З огляду на базовий характер права на свободу мирних зібрань та його тісний зв'язок з демократією повинні існувати переконливі та беззаперечні доводи, які виправдовують втручання у це право (Рішення у справі «Махмудов проти Російської Федерації» від 26 липня 2007 року) [10]. Також з точки зору Суду, там, де демонстранти не втягнуті в акти насилля, важливо, щоб влада певною мірою виявляла толерантність щодо мирних зібрань громадян, якщо свобода зібрань, яка гарантується у ст. 11 Конвенції, не позбавлена своєї суті (Рішення у справі «Ойа Атаман проти Туреччини» від 05 грудня 2006 року) [12].

Таким чином, зважаючи на висвітлені правові позиції Європейського Суду з прав людини, суб'єктам правоохоронної діяльності необхідно обов'язково враховувати наступні аспекти забезпечення права на мирні зібрання: а) обов'язки держави щодо охорони зібрань; б) порядок завчасного сповіщення про мирне зібрання органам публічної влади та наслідки його порушення; в) особливості юридичної відповідальності за проведення зібрання та участь у зібранні; г) підстави заборони проведення зібрань; д) правовий захист права на свободу зібрань; е) дотримання принципів законності, обґрунтованості і співмірності при обмеженні права на мирні зібрання.

Використані джерела:

1. Case of Djavit An v. Turkey (Application no. 20652/92) 20.02.2003 / European Court of human rights [Електронний ресурс]. – Document URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60953>
2. Case of Barraco v. France (Application no. 31684/05) 05.03.2009 / European Court of human rights [Електронний ресурс]. – Document URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91571>
3. Case of Sergey Kuznetsov v. Russia (Application no. 10877/04) 23.10.2008 / European Court of human rights [Електронний ресурс]. – Document URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89066>
4. Case of Vyarentsov v. Ukraine (Application no. 20372/11) 11.04.2013 / European Court of human rights [Електронний ресурс]. – Document URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118393>
5. Case of Éva Molnár v. Hungary (Application no. 10346/05) 07.10.2008 / European Court of human rights [Електронний ресурс]. – Document URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88775>
6. Case of Barankevich v. Russia (Application no. 10519/03) 20.10.2005 / European Court of human rights [Електронний ресурс]. – Document URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81950>

7. Case of Plattform «Ärzte für das Leben» v. Austria (Application no. 10126/82) 21.06.1998 / European Court of human rights [Електронний ресурс]. – Document URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57558>

8. Case of Bączkowski and others v. Poland (Application no. 1543/06) 03.05.2007 / European Court of human rights [Електронний ресурс]. – Document URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80464>

9. Case of Stankov and the United Macedonian organisation Ilinden v. Bulgaria (Applications nos. 29221/95 and 29225/95) 02.10.2001 / European Court of human rights [Електронний ресурс]. – Document URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59689>

10. Case of Makhmudov v. Russia (Application no. 35082/04) 26.07.2007 / European Court of human rights [Електронний ресурс]. – Document URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81966>

11. Case of Galstyan v. Armenia (Application no. 26986/03) 15.11.2007 / European Court of human rights [Електронний ресурс]. – Document URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83297>

12. Case of Oya Ataman v. Turkey (Application no. 74552/01) 05.12.2006 / European Court of human rights [Електронний ресурс]. – Document URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78330>

13. Case of Christian democratic people's party v. Moldova (Application no. 28793/02) 14.02.2006 / European Court of human rights [Електронний ресурс]. – Document URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72346>

Кацуба Роман Миколайович,
декан факультету економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

ДО ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРЕЗУМПЦІЇ ПРАВОТИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В АСПЕКТІ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ

Національна поліція України покликана стати якісно новою правоохоронною інституцією, що служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1]. Поряд із цим, становлення та розвиток Національної поліції багато в чому супроводжується проблемними питаннями на різних організаційних рівнях.

Результати дослідження, проведеного соціологічною компанією Taylor Nelson Sofres (TNS) на замовлення компанії IREX в 12 містах України, які включені до пілотного проекту з організації взаємодії між поліцією і громадськістю – Community policing показали, що довіра до Національної поліції зросла на 4,6 %: від 38,9 % до 43,5%, недовіра знизилася на 1,3 %: від 22,8 % до 21,5 %. Щодо патрульної поліції, то рівень довіри збільшився на 5,5 % від